

5 ROZVOJ ČTENÁŘSKÉ GRAMOTNOSTI U ŽÁKŮ SE SLABŠÍMI ČTENÁŘSKÝMI DOVEDNOSTMI V OBORECH STŘEDNÍHO ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

5.1 Kontext rozvoje čtenářské gramotnosti žáků středních škol

Období, kdy žáci končí základní školu a přechází na školu střední, je náročnou životní etapou provázenou řadou změn ve fyzické, sociální, emocionální a intelektuální rovině. Stejně tak se mohou podstatněji měnit i jejich životní a rodinné podmínky, které se pak spolu s osobními změnami promítají do očekávání, postojů a preferencí žáků v oblasti vzdělávání a budoucího uplatnění. U žáků starších patnácti let také dochází k proměnám způsobů trávení volného času a sociálního kontaktu ve smyslu kulminace využívání sociálních sítí a dalších aktivit, které mají téměř výhradně mediální a online charakter.⁷⁷

Tyto přirozeným vývojem dané výchozí podmínky žáků je třeba v přístupu k rozvoji čtenářské gramotnosti na středních školách zohledňovat stejně jako skutečnost, že žáci opouštějí základní školy s velmi rozdílnou úrovní čtenářských dovedností. Nemálo z nich má při příchodu na střední školu obtíže s dekodováním textu, nemají čtení dostatečně zautomatizované, je pro ně příliš náročné a čtenému ve výsledku nerozumí.

Překonávat takové čtenářské obtíže vyžaduje mnoho úsilí, koncentrace a motivace. Výzkumy čtenářství českých dětí a mládeže⁷⁸ potvrzují, že adolescenti sami vnímají jako jeden z důvodů, jenž stojí za jejich slabším či pouze příležitostným čtenářstvím, skutečnost, že čtení považují za namáhavou činnost, která je nebaví a nemají na ni čas. Slabí čtenáři se zdatnými nestanou sami od sebe, k tomu, aby jimi mohli být, potřebují podporu a pomoc.

5.2 Role základních a středních škol v rozvoji čtenářské gramotnosti

V první fázi rozvoje čtenářské gramotnosti na základní škole se výuka soustředí především na technickou stránku čtení. Stejně tak by těžiště v základním vzdělávání měla mít výuka čtenářských strategií, které jsou pro získání čtenářské gramotnosti zásadní a zároveň se mohou stát přirozenou a nedílnou součástí všech vyučovaných předmětů.

Na střední škole se od žáků často očekává nejen to, že zvládnou techniku čtení, ale také že disponují čtenářskými dovednostmi nezbytnými pro porozumění lineárním a nelineárním textům, vyvozování informací a formulování vlastních myšlenek na jejich základě, interpretaci textu, jeho parafrázování, identifikování autorského záměru, rozpoznání manipulativních prvků apod.

Výsledky šetření PISA ale ukazují, že zdaleka ne všichni patnáctiletí žáci strategie porozumění textu ovládají a umí je účelně používat. Někteří z nich mají navíc potíže už na úrovni zvládnutí techniky čtení, kdy nedostatečná rychlost a přesnost dekodování slov a větné struktury brání žákům v porozumění a další práci s textem.

Chápeme-li rozvoj čtenářské gramotnosti jako kumulativní proces,⁷⁹ v němž je pokrok v učení podmíněn dosaženými výsledky v předchozím období, je potřeba, aby i na střední škole docházelo k cílenému rozvoji jak pokročilejších čtenářských strategií, které žákům umožní porozumět textům v širším kontextu a přemýšlet o nich, tak technik správného a plynulého čtení.

⁷⁷ Friedlaenderová, H., Landová, H., Prázová, I., Richter, V. (2018). *České děti a mládež jako čtenáři*. 1. vyd. Host ve spolupráci s Národní knihovnou České republiky. Brno.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Při interpretaci výkonu žáků v šetření je třeba vzít v úvahu, že výsledky odrážejí nejen úroveň nižšího sekundárního vzdělávání (které tyto žáci obvykle právě dokončili nebo se chystají dokončit) či kvalitu středních škol, které právě někteří navštěvují. Výsledky sledovaných žáků mohou odrážet rovněž kvalitu výuky na předchozích vzdělávacích stupních a kognitivní, emoční a sociální dovednosti, které žáci získali ještě před vstupem do školy. Viz *Mezinárodní šetření PISA 2018 – Národní zpráva*. (2019). Česká školní inspekce. Praha. Dostupné z: <https://www.csicr.cz/Prave-menu/Mezinarodni-setreni/PISA/Narodni-zpravy/Mezinarodni-setreni-PISA-2018-Narodni-zprava>.